

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik – július és augusztus havát kivéve – havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. – **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. – Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak. – Kéziratok nem adódnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig – SÓLYOM JÁNOS, kö-ségi iskolai tanító, egyleti pécutárnok czimén – a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Vizsgálati gondolatok.

Az évi vizsgálat önként kínálkozó alkalmat nyújt a tanítónak, hogy visszapillantson a lefolyt tanévre s számbevegye oktatói s nevelői működését. Vajjon mutatnak-e a tanítványok értelmi s erkölcsi tekintetben annyi haladást, a mennyit tőlük a szülők várhatnak? Vajjon hagyott-e a mult év nekünk, mint tanítóknak lelkében valami olyan nyomót hátra, a mit az okos tapasztalás, lelkiismeretes önmivelés eredményének tekinthetünk? Mert mélyen érzem az igazságot, hogy nemcsak növendékeinknek, de nekünk tanítóknak is tanulnunk kell az évek haladtával. Nemcsak a lelkészre illik az ismeretes közmondás: „A jó pap holtig tanul.“ A tanítóra talán még több joggal lehet alkalmazni e mennél régibb, annál igazabb állítást.

E gondolat foglalkoztatta lelkemet, midőn e néhány sort közvetlen tapasztalatom köréből papírra vetettem.

Tapasztalathól mondhatom, hogy a gyermekek sikeres vezetésére legbiztosabb eszköz az a bizalom, ragaszkodás, szeretet, tisztelet, melylyel ők tanítójuk iránt viseltetnek.

De vajjon hogyan szerezheti ezt meg magának a tanító? Elmondok egy néhány eszközt.

Valahányszor egy kezdő gyermeket a szükséges előgyakorlatok után sikerült rávezetnem, hogy valamicskét olvasson, naplójába tisztességesen írni s rajzolgatni tudjon: lelki gyönyörrel szemlélttem, hogy mily szépen ébredezett benne a tanulás iránti vágy és szeretet s a hozzám való ragaszkodás.

Ebből láttam, hogy a gyermek szeretete megnyerésének egyik eszköze az a siker, melyet ő áltunk saját igyekezete folytán elér. Ez természetes is. Minden új ismeret erő-gyarapodás s mint ilyen kellemes érzést szerez a léleknek, s az a tudat a gyermekben, hogy az élvezetet részben a tanítónak köszönheti, ragaszkodást hoz létre a tanító iránt. A tanító ereje támaszává, mintegy részévé válik a tanítvány tehetségének s fokozza az általa kifejtett igyekezet sikerét.

Ha alkalom adtán résztvettem a gyermekek játékában, ártatlan mulatságaiban, apró örömeiben, a milyen például egy szép virágnak, vagy lepkének megtekintése; egy kis meglepés egy elkészített rajzzal, egy megfejtett számtani feladvánnyal, egy versecskével, melyet a gyermek magára készített, vagy tanult s azután nekem megmutatott; azután mindig örömmel volt tapasztalni, hogy a gyermekek több bizalommal közelednek hozzám.

Nem csoda. Az a tény, hogy örömfünk közössé vált; jó kedvünket megosztottuk, kicseréltük: lebontotta azon válaszfalat, mely eddig gondolat-köreinket egymástól elválasztani látszott. Lehullott a burok, melylyel az életkor s hivatalos helyzet személyemet előbb mintegy eltakarta; a gyermekek közvetlenül szívembe láttak s érezték, hogy én őket igazán szeretem.

Ismertem jól készült derék tanítókat, kik csak azért nem tudták a gyermekek bizalmát megnyerni, mert nagyobb hajlammal bírtak, a komolyságra, mintsem osztozni tudtak volna a vidám gyermekek derült hangulatában.

Mikor ígéretet tettem tanítványaimnak, hogy őket valamelyik kellemes tavaszi dapon kiviszem a zöldbe s szavamat beváltottam; soha sem maradt ki azon édes örömmel, miszerint vehettem észre, hogy tanítványaim az én szavaimnak hisznek s erősödik bennök az az elhatározás, hogy ők is megtartsák velem szemben ígéretüket. Minden ily tapasztalat szilárdította bennem azon meggyőződést, hogy a gyermek lelkében a jogérzet a szív legbelsejébe van beírva. Az adott szó kétoldalú szerződés, melyet egyoldaluan felbontani egyik szerződő félnek sincsen joga.

Kit-kit érdeme szerint méltatni általános érvényű elv a tanítóra nézve, mert a mértéket az igazságra minden gyermek keblében hordozza. E mérték egyik serpenyőjébe teszi ő az érdemet, a másikba az értéket s így méri össze a kettőt. Legyen bár az érték, egyszerű elismerés, dicséret, jutalom, vagy érdemfokozat; csak úgy hajlítja a gyermek szívét a tanító felé, ha egyensúlyt tart a serpenyőben az érdemmel.

Mégis van eset, hogy magasabb nevelési szempontból az igazság a méltányosságnak enged helyet. Ez az eset van különösen a büntetéseknel, melyeknek kimérésében a fokozatosság mellett a gyermek lelkületére, érzékenységére, talán látszólag a szoros értelemben vett igazságtól valamennyire elhajolva is figyelemmel kell lennünk, ha tanítványaink vonzalmát megnyerni óhajtjuk.

A mord, rideg, durva, tulszigoru szeretetlen bánásmódtól óvakodásra talán nem is szükséges figyelmeztetni mivellett lelkü tanítót. Ámde nem felesleges tisztázni magunk előtt a fogalmakat. Mert nincs kizárva a lehetőség, hogy valamely tanító rendnek nevezi azt, a mit a szülők vadságnak neveznek, a gyermek szívtelenségnek érez; nem lehetetlen, hogy összetöri a gyermek önbizalmát s rettegéssel tölti el a tanító iránt egy olyan eljárás, melyet a tanító ügyesítő módszernek hiszen. Az ilyen durva bánásmód, míg a gvenge gyermek lelki világát feldulja;

az erősebb szervezetű gyermekben makacsságot, engedetlenséget, szilajságot fejt ki.

Valamint a remekmű értékének megállapítása nem csupán az író izlésétől függ, hanem azon tetszéstől is feltételezve van, melylyel azt az a közönség fogadja, a melynek számára írva van: úgy a tanító eljárása megítélésénél is mértékül szolgál az a közvélemény, melylyel azt a szülők s gyermekek fogadják. Nem mondok én azért, hogy mi tanítók mindenben a közönség és gyermekek tetszését, vagy nem tetszését tekintjük eljárásunk irányzójául. Csak annyi, a mit mondani akarok, hogy volt alkalmam tapasztalni, bár hála az égnek nem magamon, hogy nem mindig alaptalan azon tompa moraj, mely valamely tanítóról a gyermekek és szülők körében a tanító rovására zsongásnak indult.

De talán el is tévedtem tárgyamtól. Se baj, úgyis végzem rövid cikkemet. Jól esik ezt év végén összefoglalnom, hogy ezen isk. év folytán is erősödött azon meggyőződésem, miszerint a növendékek bizalmának megnyerésére soha sem nélkülözhető eszköz a felmutatható siker, az alapos készület, a tárgy és tanítványok iránti szeretet, a szülők iránti tiszteletteljes magaviselet, egy szóval a tanítói kötelesség minden ágának hű és lelkiismeretes teljesítése.

Kolumbán Károly.

Az elemi népiskolai énektanítás kérdéséhez.

(Vége.)

Miután felolvasásom tárgyának előzményeivel kifejtettem a hangjegy szerint való énektanítás akadályait, ide csatolom egyúttal azon főbb pontokat, melyekkel szerény véleményem szerint az elemi népiskolai énektanítás kérdését céljának megfelelően lehetne megoldani. Az anyagot illetőleg főelven az, hogy különösen az alsóbb osztályokban inkább keveset alaposan, mint sokat felületesen.

Ezért az I. osztály első félévi anyaga az ütem- és hallérezék gyakorlására szorítkozzék, úgy azonban, hogy minden órán párhuzamban az időnek fele válogatott, legfőleg 5—6 hangkörben mozgó dalok hallás után való tanulására fordítandó. A második félévben fokozatosan ismerjék meg és gyakorolják a kemény hanglépcső első három hangját. Ez időszakon át az idő fele párhuzamban részint a tanultak alkalmazására szolgáló dalok, részint az első félévben említett hallás után tanulandó dalokra fordíttassék. Ez osztályban minden tudományos ismertetés nélkül ismerjék meg az egy ütési és két ütési ($\frac{1}{4}$, $\frac{2}{4}$) hangokat kettős ($\frac{2}{4}$) ütemben.

A II. osztályban átmegy a tanító a 4-ik és 5-ik hang ismertetésére, úgy azonban, hogy mielőtt átmenne egy következő lépcsőre, megelőzőleg az ismert hangkör minden hangközét (intervallum) jól gyakoroltassa be. Az év első részében az idő felét úgy használja föl, mint az I. osztály második félévében. több súlyt helyez a tanult hangkörben írt dalok hangjegy szerint való leéneklésére. Itt is taníthat a változatosság céljából egynehány legfőleg 8 hangkörben írt dalt hallás után. A dalok és gyakorlatok csak kettős ütemben énekeltetnek s csak az $\frac{1}{2}$ és $\frac{2}{4}$ -es hangjegyekkel.

A III. osztályban ismétli a hanglépcső öt hangját s ezekkel kapcsolatosan kétszólamú gyakorlatokat és dalokat énekeltet. A fennebbi módon ezután átmegy a tanító a 6-ik lépcső hangjára s ezt hangközeivel fokozatosan legalább $\frac{1}{2}$ évig gyakorolja, részint szöveg nélkül, részint szöveggel ellátott dallamokkal. A hallás után való tanu-

lásra itt már kevesebb időt fordít. Megismerik a nyolczados hangjegyet („kettőt egy ütésre“ elnevezéssel) és az ismertekkel variálva gyakorolják a 2-ös és 4-es ütemben ($\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$ = C). A 7-ik és esetleg a 8-ik hangra csak az esetben mennek át, ha az 1—6-ig terjedő hangközöket úgy a kemény, mint lágy menetű dallamokban biztosan eltalálják.

A IV. osztály a kiegészített oktávában gyakorolja a hangközöket legalább egy fél évig. Ezután fokozatosan bővítheti az oktávát le- és felfelé 2—3 hanggal. Az idő fele kizárólag a tanult körben írt két szólamú dalok tanulására fordítandó. A hallás után tanulás itt megszűnik. Megismerik a pontozott hangjegyeket s a tanultakkal variálva gyakorolják $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$ - és $\frac{4}{4}$ -es ütemekben. Az év 2-ik felében megismerik az alakító- és gyakrabban előforduló előadási jegyeket. A kemény- és lágy hanglépcsőnek több alaphangból történt gyakorlása mellett folytatatosan tanulják az 1—2 \sharp és b -vel jelzett kemény és lágy hangnemeket, ezek mindenikét legalább egy a megfelelő hangnemben írt dalban is gyakorolják. Ez osztály anyaga soknak tűnhetik föl, de ha végrehajtottuk alaposan az első 3 osztály feladatát, úgy nehézség nélkül végzhetjük a 4.-ét is.

Az V. és VI. osztály az előbbi alapon bővíti a tanultakat a még nem ismert hangnemekkel, ütemekkel és előadási jegyekkel. Megismeri a magyar hangsért s gyakorolja az egyszerűbb 2-, 3- és 4-szólamú dalokat.

A tanítás keresztülvitelére nézve pedig szükségesnek tartom:

- 1) hogy a hangtalálási gyakorlatoknál a hangok távollás tekintetében ne egymáshoz legyenek viszonyítva, hanem csak az alap-hanghoz;
- 2) hogy az ének nem egy, hanem hetenként 2 órában taníttassék;
- 3) hogy az ének tanítása csak az erre képesített és kiváló hajlammal bíró tanítókra bizassék;
- 4) a hol a körülmények engedik, szaktanító kezébe legyen adva;
- 5) a használandó kézikönyv úgy legyen szerkesztve, hogy az egyes osztályok anyagával szorosan összefüggő legyen. E végből szükséges, hogy kézikönyveink a hangtalálási gyakorlatokkal párhuzamban a tanultak alkalmazásul szolgáló válogatott, egyszerű s e mellett zamatos dallamú énekeket tartalmazzanak.
- 6) A felsőbb osztályok a kézikönyvbe föl nem vett alkalmi dalokat, vagy az esetleg megjelenő örök becsű új termékeket, a mennyiben ezek tanulásbeli képességeket túl nem haladják, írott hangjegyekkel pótolják.

Ennyit kívántam az énektanítás ügyében fölvetett kérdéshez szólni. Ha e tárgyban kartársaim egy nagy részével mindenben nem is értek egyet, annyiban meg egyeznek nézeteink, hogy a hangjegy szerint való éneklés sikeres tanításához egy heti óra nem elégséges. A mennyiben nézeteink nem egyeznek, azok tárgyilagos megvitatásában igyekszem részt venni; a mi a tanítási időt illeti, arra nézve pedig úgy hiszem, közös óhajtatásunk az, hogy az esetleg revisió alá kerülő tantervbe az énektanítására heti 2 óra vétessék föl.

Tóth Károly.

A néptanító küzdelmei.

A népoktatási törvények szerint a tanító köteles iskoláját minden év október, illetőleg szeptember 1-én beállítani. És hogy megy e beállítás?

A tanító folyamodik a helyi iskolaszékhez, vagy gondnoksághoz, az iskolaszék, vagy gondnokság a megyei

kir. tanfelügyelőséghez, a tanfelügyelő, mert neki sincs közvetlen rendelkezési joga, felhívással a szolgabíróhoz, a szolgabíró rendelkezik a körjegyzőnek, míg végre a falubíró is tudomást nyer a teendőről. E hosszúság ügymenetnek eredménye pedig az, hogy az iskola még november elejére is alig-alig állítható be 20-30%-ával a tan-köteleseknek.

Aztán az egész tanfolyam alatt hol ma, hol holnap szállingozik új meg új sarjadék fel az iskolába, a kikkel az elől- meg előlkezdés a haladottabbak nagy hátrányára a tanmenetet egészen megzavarja.

Ily helyzetben a tanító tulajdonképpen nem csak 4-6 osztálylyal foglalkozik, de beszámolhat év végén 60-70 osztálylyal is.

Azonban erről nem tud a közönség semmit. Ha a vizsgálaton az eredmény nem felel meg a szülők várakozásának; „a tanító a hibás, nem csinált az egész éven át semmit, ingyen huzza a fizetést.” Nem szükséges bizonyítgatni, hogy az eféle panaszok, mily ártalmára vannak az iskola hitelének.

Ez állapot tarthatatlan, ezen multhatatlanul segíteni kell. A segítés egyik eszköze az, hogy a törvényt pontosabban kell végrehajtani s az intézkedést az iskolai hatóság számára meg kell könnyíteni. De van egy más eszköz is erre.

Sokszor megtörténik, hogy a szülők a szegénység miatt nem küldik gyermekeiket az iskolába. Nem hogy tankönyvet s írószereket vehetne a szülő a gyermeknek; de még tisztességes öltőnnyel sem tudja ellátni arra, hogy mások szeme elé küldhesse. Ha melegebb napokban a szemérem tartja otthon a gyermeket, télen a meleg ruha hiánya miatt marad el az iskolába menetel.

Jó, hogy a tandíjfizetés alól fölmentődnek a szegény szülők. Ez nem elég. Akár az államnak, akár a társadalomnak multhatatlan gondoskodnia kell, hogy a szülők-ne is jöjjenek az elemi iskolával szemben abba a helyzetbe, hogy a tandíjelengedéseért keljen folyamodniok. Az elemi népiskolázásnak kivált falun tandíjmentesnek kell lenni. Ezenkívül szükséges, hogy a tanszereket is az iskola fenntartó hatóságtól kapják. Sőt napról-napra inkább érezzük szükségét annak is, hogy a szegényebb osztály gyermekei valami forrásból ruhabeli segélyben részesüljenek.

Erre legezészerűbbnek látszik a társadalom közreműködése, a melynek már több helyen szép példáját is látjuk s a melynek felébresztésére s tevékenységben tartására csekély befolyásunkat nekünk tanítóknak is érvényesíteni köteleességünk.

A tanszerekre nézve már egészen más viszonyok állanak fenn. Ezeket az államtól méltán várhatjuk. Elismerem én, hogy az államnak sok kiadása van s nem tartanám magamat jó hazafinak, ha az államháztartás keretében csak egy szempontot tartanék szemem előtt. De a szükségletek közt fokozat van s az államnak magának áll érdekében, hogy lehetőleg jó sikerrel működjenek azon intézmények, melyeket utba indított s akár egyedül, akár segélyezése által fenntart. Magán-gazdálkodásban sem lenne követésre méltó számítás megvonni a forintokat a kiadott százak után azon kockázatra, hogy a befektetett tőke jövedelmezését aránytalanul apaszthatja az utólagos takarékoskodás.

A községi és állami iskolák költségvetésénél csakugyan találunk is a kiadások rovatában vagy 20 forintot szegény tanulók segélyezése czímen. De vajjon megkapják-e a szegény tanulók e 20 frtot? Megmutatja az eredmény.

A költségvetés így szól:

Tanítók fizetése	600 frt.
Szolgatartás	50 frt.
Írószerek	27 frt.
Házi szükséglet.	102 frt. 80 kr.
Szegény tanulók segélyezése.	20 frt.
összeg	799 frt. 80 kr.

Erre fedezetül szolgál az állami egyenes adó 5%-ja mintegy	224 frt. 36 kr.
Tan- és beiratási díj.	45 frt. 80 kr.
Büntetés pénz	3 frt. — kr.
összesen	273 frt. 16 kr.

Ezt leítve a 799 frt. 80 kr.-ból, mutatkozik hiány 526 frt. 64 kr.

A közokt. m. kir számvevőség ebből levon 20% ot, a mi 105 frt. 32 kr. s így utalványoz 421 frt. 32 krt. Tehát az iskolát fenntartó előljárásság, kap 421 frt. államsegélyt.

A 224 frt. 36 kr. 5%-os adóból legjobb esetben bekap 137 frt. 40 krt. tan- és beiratási díjakból legfennebb 6 frtot, összesen 564 frt. 72 krt. Ezen összeget az iskola legszükségesebb kiadásai, mint a minők a tanítók fizetése, fűtés, tisztogatás stb. hamar felemészti. Az 5%-os adót a collector nem szedi, ilyenformán lehetetlen még azt a 20 frtot is a szegény tanulók számára kiadni.

A 20% levonása semmi esetre sem jogosult; de nem helyes azért sem, mert a költségvetés erkölcsi alapját ingatja meg. A rövidebbet a szerényebb iskolák vonják; az álmesebbek azt a tanulságot merithetik belőle, hogy lehetőleg magasra kell tenni a kiadási tételeket, mert úgy is levonnak abból. Talán lehetne még valami ürügy a 20% levonására, ha az 5%-os adót az állam hajtaná fel. De ezt is bátran csak ürügynek nevezhetjük, mert kevés apát találunk, a ki százalékkal kívánná megfizettetni a kezelési fáradságot a gyermek keresményéből.

Am, ha a 20%-ra csakugyan szüksége van az államnak, azt hiszem, akármelyik község szívesen átengedné ezt az 5%-os adóból annak fejében, hogy az abból bevándoró összeget előlegezze az állam az iskolának évenként s azután hajtassa fel maga saját közegei által az állami adóval együtt.

Nézetem szerint sokkal jobb is lenne, ha ezt az 5%-ot az állam hajtaná fel, mert a mostani rendszer mellett még azt a feleletet is nyerhetjük a collector uramtól, a mit én nyertem, hogy ő bizony nem disznó-kodik az ilyen adóval. Természetesen ez esetben sem kellene levonni a 20%-ot, mert arra az iskolának az utolsó krajczárig szüksége van.

Valóban kínos helyzet látni a magasztos célt, melyet a népiskolának általános emberi és magyar állami szempontból el kellene érni; s másfelől érezni a tehetségét, melyet az elháríthatlan nehézség-k zsiabasztó hatása okoz.

A tanító iskolaügyi korlátozott helyzetéről, anyagi viszonyairól ezuttal nem szölok. Jölesik tudomásul vennem azon megnyugtató nyilatkozatokat, melyeket a közoktatási kormány egybe- közt a tanítói nyugdíjra nézve tett; jölesik remélnem, hogy a szépen pirkadó hajnal a néptanítóira is derültebb napot hoz valahára.

Gábor József.

Marostordavármegye 1888. évi tanügyi állapotáról.

Sándor László alispánnak a megye 1888-ik évi állapotáról a törvényhatósági bizottság elé terjesztett s önálló füzetben is kiadott jelentéséből vettük ki az alábbi

adatokat. A magyar népoktatás történelme számára őrizük meg, s a jelenben is értékkel bír mindazokra nézve, kik hazánk népnevelésének fejlődési mozzanatait figyelemmel kísérik.

A jelentésben közölt 1888. évi adatok össze vannak hasonlítva az 1882-iki viszonyokkal. Ez utóbbira vonatkozó számokat zárjelben adjuk.

Marostordavármegye lakóinak száma 145.819. Iskola volt 1888-ban a megyében 251 (1882-ben 250). Jellegre nézve ez iskolák így oszlanak meg: állami 7 (6), községi 3 (3), felekezeti 240 (241), magán 1. A felekezeti iskolák között róm. kath. 26 (24), gör. kath. 62 (67), gör. keleti 30 (34), ev. ref. 102 (99), ágostai 5 (5), unitárius 13 (12), mőzes vall. 2.

A mindennapi tankötelesek száma 19.496 (14.301), az ismétlőké 6487 (6760).

E tankötelesek közül járt elemi iskolába 13.666 (9935), ismétlőbe 3700 (1710), középiskolába 112 (89), magániskolába 25. Iskolába nem járt 8480 (9327) tanköteles.

Az iskolába járók közt volt vallásra nézve: róm. kath. 1794 (1265), gör. kath. 3823 (2399), gör. keleti 2190 (1375), ev. ref. 7879 (5458), ágostai 834 (688), unitárius 700 (428), mőzes vall. 283 (121).

Nyelvre nézve volt az iskolába járók közt: magyar 10.656 (7272), német 834 (688), román 6.013 (3774).

A tankötelesek közül 8 hónapig járt iskolába 17.020 (923). Nyolcz hónapnál kevesebb ideig 483 (10811).

A legszükségesebb tankönyvvel bírt 14.602 (9239), nem bírt 2901 (2495).

A kitüntetett 168.069 (101.226) félnapi mulasztási eset közül igazoltatott 165.443 (96.689), pénzbírsággal volt büntetve 2626 4537. eset.

A mulasztások után kirótt büntetés-pénzből befolyt 1313 frt (118¹⁹) frt.

Az iskolából kilépettek közül tudott jól olvasni és írni 1582 (1033). csak olvasni 161 (68).

A 279 (277) tanító között volt képesített 216 (98), nem képesített 63 (179); rendes 261 (271), segéd 18 (6).

Tanítási nyelv volt: magyar 153 (145), német 5 (5), román 81 (99), román-magyar 12 (2).

Az oktatás tartatott az iskola fentartók tulajdonát képező saját helyiségben 237 (230), bérhelyiségben 14 (21). A tantermek száma 296 (278) volt. Tanítói lakás volt 254 (247).

Az iskola rendelkezésére áll faiskolahely 237 (72), iskolakert 176 (4), testgyakorlótér 126 (7).

Tanészakoz van: fekete tábla 321 (281), szemlélt. képgyűjtemény 17 (2), fali olv. tábla 258 (225), számológép 204 (61), Magyarország fali térképe 231 (123), Osztrák-Magyar monarchia 59 (7), Európa 129 (21), a föld öt része 92 (2), földgömb 155 (105), természetrajzi képgyűjtemény 155 (87), természettani képgyűjtemény 51 (20), rajz és szépirási gyűjtemény 44 (2), tanítói és ifjusági könyvtár 70 (6), népkönyvtár 44 (8), testgyakorló eszközök 18 (7).

Az iskolák évi jövedelmét képezték készpénz 53.320 (38641) frt., termények pénzértékben 37.355 (32.598) frt. Összesen 90.575 (71.239) frt.

E jövedelmek a következők: ingatlan vagyon jövedelme 15.249 (7.429) frt., tőkepénz utáni kamat 5.200 (1.903) frt., vegyes forrású jövedelem 8.569 (7.988) frt., tandíj 9.127 (5.763) frt., államszegély 7.343 (5.601) frt., községi segély 10.680 (9.635) forint és egyházi segély 34.407 (32.920) frt.

A kiadások a következő címek alatt történtek: rendes tanítói javadalmazás 69.318 (61.563) frt., segédtaní-

tói javadalmazás 4.255 (778), fűtésre, tisztogatásra és kisebb javításokra 5.155 (5.486) frt., tantermek felszerelésére 915 (282) frt., szegény gyermekek segélyezésére 809 (190) frt., vegyes kiadásokra 7.276 (4941) frt., tőkésítésre, vásárlásra és építkezésre 2.847 frt.

Az iskoláknak az állam által tanszerekkel való segélyezése 1888-ban is szünetelt s csakis a vécsi áll. el. fiú- és leányiskola szereltetett fel, csaknem teljesen a megkívántató taneszközökkel, azonkívül a báró Bánffy János Endre alaptól néhány iskola részére 10 - 12 frt. áru tanszer és néhány tanító részére 10 - 20 frtos jutalom összeg adatott ki.

Általában a népoktatási törvény végrehajtásában ott mutatkozik a legörvendetesebb eredmény, a hol az iskolaszékeket, gondnokságokat és tanítókat a közs. előjáróságok buzgó támogatásban részesítik.

Legnagyobb baj sok helyen a tanítói fizetések rendkívül csekély volta, a miért nehéz állandó és képesített tanítókat kapni és a helyiségek elégtelensége, a miért nem lehet kényszereszközöket használni a tanköteleseknek iskolába járatására, mert itt-ott még fele sem fér be a meglevő helyiségekbe.

* *

E kimutatásból látszik, hogy a tanügy állapotja Marostordavármegyében 1882 óta sokat javult. Ezért az elismerés kétségkívül első sorban Deák Lajost a megye kir. tanfelügyelőjét illeti meg.

A hangjegy szerint, vagy a hallás után való énektanításnak van-e helye az elemi népiskolában?

Bölcsőnk dal mellett ringott, koporsónkat dal kíséri ki. Az ember életében a dalnak nevezetes szerepe van. Hűségesebb élettársa semmi sincs ennél. Valamint a legnagyobb öröm, képzeljük bár a legmagasabb fokán, dalban nyer kifejezést, úgy a legmélyebby fájdalom, legyen az bár majdnem elviselhetetlen, dalban oszlik fel.

A legmiveltebb s a legmiveletlenebb népeknél egyaránt nyomaít látjuk a dalnak, csak az eszkimókról állítják, hogy nem dalolnak; de már az emberevők dal mellett emésztk föl áldozatukat.

A régi kulturnemzetek, mint a görögök, rómaiak, sőt a szigoruan nevelő spártaiak, iskoláikban, nemzeti ünnepüoiken kiváló gondot fordítottak a dal tanítására.

Ép úgy kapta a borostyánt a dalnok, mint a hadverő hős.

Minden tudományos igényű értekezéseknél szebben és meggyőzőbben bizonyítja a dal kiváló szerepét s nemes hatását a görög mythosz: „Orpheus dalára a fák megindulának, a folyóvizek megállának, a fenevadak megszelidülének.” Tyrtus dala a gyávából hőst csinál.

A magyar nép a legdalosabb nemzetek közé tartozik. Sem keresztelő, sem temetés, sem a szántás-vetés, sem az aratás, szüret, lakodalom, sirató, törökbuza hántó, vagy fonalmosó, sem a disznótor, sem a követválasztási előértekezés, szóval semminémü gyülekezéssel kapcsolatos működésünk nem eshetik meg dal nélkül, — még a komoly irányu tanítógyűlés sem.

Ifju, öreg, gazdag, szegény — dalol mindenik. A ki nem tud dalolni füttyöl, vagy dunyog. Csak mint különös emberi természetet említem meg, hogy még az is szereti az éneket, a ki semmit sem tud dalolni.

Tehát gondolatom szerint elég nyomósan, megokoltam, hogy az énektanítás a népiskola egyik kiválóbb feladata.

Emlékezem, hogy gyermekkoromban, mikor a „táblások” és „ábécézések” közül óriási küzdelmek árán „a zsol-társosok” közé, a népiskolai tudomány akkori magaslátára felvergődhettem, semminek sem örültem jobban gyermek társaimmal egyetemben, mint az énekelésnek. Az udvaron társaimból dalárdát is alkottam s kótából, mert a nagyoktól úgy láttam, ékesen énekeltek: „ezt a kerek dalt járóm én”.

Két dolog következik ebből.

Egyik az, hogy a régi népiskolák az énektanításra nagyobb gondot fordítottak, mint a mostaniak. Egyébiránt leheték, mert akkoriban ez volt a ötödik s utolsó tanterv. még pedig a most összeforasztott írva-olvasás fölön számításával, most pedig a tizenkettődik.

Másik dolog, a mi következik az, hogy akkor is tanultunk kótát, a mennyi a reformatus erdélyi énekeskönyv elején van összefoglalva.

Részemről most is különös figyelmébe ajánlom karsaimnak a zsol-tárban található kóta felhasználását.

Nem szeretném az ódiság, maradiság vádját magamra vonni, mert nem érdemlem.

Okkal-móddal akarok én haladni, de semmiben sem szeretem az elhamarkodást. Félek a fásasztó futástól.

Nézzük csak mi a célja a kóta-tanításnak!

Talán csak nem az, hogy a szántóvető, mielőtt munkájára menne, hangjegyezze, vagy a 600 dalos Album-ból megszerezze a más nap dalolandó „darabokat” s az énekeszárvarára függesse?

Én azt hiszem, hogy a hangjegy tanításának célja az, hogy ha a nép gyermeke a templomban elő-

veszi énekeskönyvét, ne csodálja meg a hangjegyeket, lássa ott az idő-méretet, szokjon ahhoz és ne nyujtson el minden szótagot a végtelenségig, „szentiváni-ének” módjára.

Hát a hangtalálás? Ezt a kérdést hagyjuk el. Szálljunk magunkba, gondoljunk csak utána jól: elérhetjük-e ezt a célt? Én kételkedem benne.

Nem akarnék félreértetni. Elvben pártolom a hangjegy szerinti énektanítást, de vajjon célt értem-e, ha a „c” durban annyira-mennyire a hangtalálásig elviszem tanítványimat? Tegyük fel, hogy hatodik osztályos korában könnyebb duettekét is leénekelne, ha zsol-tárt vesz kezébe; mit csinál a „g” durral s többi hangnemekkel?

Azt hiszem, hogy ezeket elemi iskolában nem igen lehetne megtanítani.

Mielőtt a címül kitett kérdést fölvetném, legyen szabad kijelentem, hogy a kérdés ilyenén szembe állítását, hogy vagy egyik-e, vagy a másik? nem találom éppen szerencsésnek. Hátha a kettőt össze lehet kötni. Az egyik teljes kizárással soha sem fogjuk megtaníthatni a „Szózat”-ot és „Hymnus”-t, pedig azt minden magyar népiskolának meg kell tanítani.

De hát így kaptam, így hagyom s ime föl is vettem: „A hangjegy szerint, vagy a hallás után való énektanításnak van-e helye az elemi népiskolában?”

Én a hallás után való énektanítást pártolom, a hangjegyek legáltalánosabb s legszükségesebb ismertetésével a felsőbb osztályokban.

Czuczka János.

BCU Cluj Central University Library Cluj

T Á R C Z A.

A természet öntisztítási hajlamáról.

A nagyobb városok egy főszüksége az egészséges víz, mely italul és köztisztaságra szolgál. Hogy ezt ottan szerezzék elé, e felett vitás kérdések és nézet elhatárolások folynak. Felemlítik a forrás vizek előnyét, mások bírják a vízvezetékét; az emberiségnek pedig egyik nagy része magasztalja a folyamvizet, mert hiszen a népesebb városok mindig a folyam partjain alakultak. Az emberiség ösztönszerű undorral viseltetik az olyan víz iránt, mely szerves anyagokkal van telítve. Legyen az egy szabadon folyó folyam, vagy jöjjön olyan földrétegen fel, melynek tömegében, rohadásra alkalmas állati és növényi hulladékok vannak. A folyam vízeknél látják az emberek a tisztátalan anyagoknak hőmpölygését s különösen nyári hónapokban nem érznek kedvet ilyen inni. Másképen van azonban a dolog a kutakkal. A laikus publikum a föld felszínét nem kutatja; ha a felszín tiszta, a víz szerves részét nem érdekli, s ha a feljövő víz nincs valamely károsítóval fertőzve, ivásra mindig elégségesnek becsüli; azt hiszi, hogy az ilyennek használata által, egészségét megőrszéri. Innen van, hogy nagyobb városokban örömebb iszszák a kút vizet, mint a folyamok lágy vizét.

A hol mesterséges vízvezetéküket alkalmaznak, kétségkívül bármely áldozattal távolból forrásvizet bevezetni, míg a folyóvizet csak tisztogatásra és ipari célokra használják fel. Ha valóban a folyamvizek oly egészségtelenek lennének, miként azokat tisztatlanságukért a közönség tartja, ez nagy baja volna az emberiségnek, mert nemcsak ivásra, hanem a fürdésre, sőt mondhatnám utóza

tisztogatásra is egészséges vízre van szükség. Azonban a közönség ítéllete a tiszta víz felől nagyon hiányos; könnyen túl látnak azon, hogy az általok tisztának vélt forrásvíz is, nagyon tisztátalan, s hogy megtisztíthatjuk s az ivásra egészségesre teheszük, ahhoz még kell valamit tennünk. Ebben a tekintetben mindig boldogok azok a városok lakói, kik valamely nagyobb folyó partján laknak, mert a folyamoknak van öntisztító erejük s megfelelő készülékkel, képes a tudomány bármely folyamvizét tisztává és egészségesre változtatni.

Mióta az emberek tapasztalatból megtanulták, hogy azon városok, melyek egészséges vízvezetékkel vannak ellátva, kevesebb halálozást mutatnak: csak üdvözölni lehet azon eljárást, mely bármi áldozattal vízvezetékét épített; éppen úgy nem kell zúgolódnia azon rendszabályok ellen, melyek tiltják és büntetéssel sújtják a folyamok bepisztítását.

Most méltán kérhetnők, hogy van-e a világon tiszta víz, s lehet-e a folyamokat rendszabályokkal tisztán tartani? Mindkét kérdésre igenlőleg lehet felelni. A folyamoknak van öntisztító képességök s a rendszabályok észszerűleg alkalmazva relativ tisztaságot biztosítanak a folyók számára.

Tapasztalhatjuk, hogy a folyamok nagyobb városok alatt zavarosak s viszik annak a városnak minden piszkát és hulladékját, de így haladva egy néhány kilométerre, medrökben újból megtisztulnak s vizök újból kellemessé válik. A ki a Rajna vizén lefelé haladva bámulja a termékeny partokat, alig gondol arra, hogy ezen folyó

Svájcznak minden rohanó csermelyét magába felvette s mégis oly szép tiszta és átlátszó vízzel bír, mintha épen mesterségesen tisztították volna meg. A Rajna itten öntisztító erejét mutatja. Hogy a folyamok mind ilyen öntisztító erővel bírnak, azt bizonyítják az Anglia számos folyói felett örökös tisztasági comissiók. Ezen comissiókat a 60-as években állították fel és ezóta lett az emberiség figyelmes a folyamok öntisztító erejére.

A Szajna, mely Páris csatornáinak büzhödt piszkos folyadékjait magába veszi, alább Meulan mellett már annyira tisztává lesz, hogy sem a szem, sem a vegyi vizsgálat benne tisztátalan anyagot felfedezni nem képes. Ezt látjuk az elberfeldi gyárak víze által mocskolt Wuppel folyónál, melynek víze 2 méterföldnyire alább, olyan tiszta, hogy piros festék hígítására alkalmas.

Ezek mind a folyam öntisztító erejét bizonyítják. Napjainkban, midőn a vegyi és természettani folyamok már annyira ismeretesek, szeretnők azt is tudni hogy miként történik ezen öntisztítás s vajjon mindig megtörténik-e az s nemcsak egyes helyeken van, melynek kedvezhet valamely földnem, vagy vannak-e körülmények, melyek az öntisztítás munkáját is hátráltatják? Ha ezt megismerjük és tudjuk, csak akkor vonhatunk ezekből egész ségtani tanulságot.

Szoracse, hogy a folyamok öntisztító képessége annyira könnyen szemléltethető, hogy ennek megértésére nem is szükséges bonyodalmas kísérletek összeállítására. Vegyünk csak elé mosadék vizet, vagy csatorna folyadékot s töltsük azt egy üveg hengerbe, a nélkül, hogy először megszűrjük volna, kísérjük most figyelemmel, hogy mi történik itten. A nehezebb részek a henger fenekére ülepednek, a folyadék tisztulni kezd, a szerves részek élenyülnek, szénsavvá és vízzé változnak. Ezen élenyülés után légény-kövény válik ki. Alig hogy ez fejlődött, ennek helyébe légenyes sav lépik, azután növekvő mennyiségben mind több meg több légenyesav. Az már most mellék körülményektől függ, hogy a légenyülés, mint közbeeső termék, hosszabb ideig marad vagy kevesebb mennyiségben fejlődve csak átmeneti terméket képez, mert ez végeredményében mindegy. A légeny-kövény tökéletesen elég légenyesavvá. A légenyesülés tökéletes ásványi képzés, úgy annyira, hogy a légeny-kövény légeny anyaga ezen kísérletnél mennyiségileg a légenyesavban újból feltalálható lesz. Azonban nézzük meg a különbséget, melyet az élenyülés ezen egyszerű kísérletnél véghez viszen.

Lássuk, vajjon ez a folyamok medrében éppen így történik. Azon folyamok, melyeknek partjait, vagy éppen medrét dús növényzet lepi el, nem adhatnak mennyiségileg olyan bomlási termékeket és annyit, mint fennebbi mesterséges kísérletezésünk. A vízi növények vissza tartják a légeny-kövény légeny tartalmát, éppen úgy, mint a légenyesavét és ennek sóit is, mint nélkülözhetlen tápszerket és így az öntisztulásnak indult folyamvízből nem csekély mennyiség elvonatik, úgy hogy gyakran az ilyen vízekben nem képes az ember a légeny-kövénynek eredeti légeny tartalmát a légenyesavból meghatározni. A folyamvízben a bomlásnak indult szerves anyagok is zavart okoznak, mert a bennök elhalt vízinövények pld. algák, tovább haladtokban könnyen más szerves anyagokkal egyesülnek. Mindezen körülmények azt mutatják hogy mások az élenyülési folyamatok a kísérletezésnél és mások a folyóvízeknél. Azonban nem rég a természet-vizsgálók köréből olyan vélemények is nyilvánultak, hogy a folyamokban az élenyülés, nem csak a víz élenyülésének kontójára történik, hanem ehhez járulnak még a levegő éleny, a mint az a víz felszínét érinti; a különböző légrétegek, a

napsugár, a szelek, s mindezek együttesen mint tényezők a fennebbi kísérlettől eltérő eredményeket mutatnak. Ennek bebizonyítására is tetek kísérletet a következő módon. Tisztátalan vizet töltöttek üvegedénybe s huzamos rázás közben élenyt, vagy éppen ozont vezettek keresztül rajta, de mind ennek daczára az élenyülés nem gyorsabbult sőt az éleny lassabban vevődött fel s ily módon öntisztulás nem következett be. Ezen hátráltatás akkor is megtörténik, mikor a tisztogatást mesterségesen akarjuk végezni, a mi az által történik, hogy a vízben minden apró szervezetet szét akarunk rombolni. Sok olyan csirmagvat ismerünk, mely életképességgel bír, ha olyan vízbe jut is, melyben csaknem semmi tápanyagra nem talál. Legyen az ilyen víz erős mozgásban, a napfény által sítótt, vagy pedig lehetőleg élenydús, a csirmagvak benne nagyon jól szaporodnak. Számos neme a bacteriumoknak képes ellentállani a vegyi anyagoknak, fertőtlenítő szereknek; de a forrási hő, kellőleg alkalmazva mindenféle bacteriumokat elpusztít. Nevezetes, hogy minden öntisztító képességgel bíró víz, ha bacterium pusztító anyaggal kezeltetik, azonnal kevésbé mutatja öntisztító képességét, úgy hogy ezt a hatást nyomról-nyomra lehet követni. Ha olyan vizet, mely bacterium csirmaggal van telítve, cloformmal kezelünk, ezen anyag a bacteriumokra bénítólag hat, de egyszersmind hátráltatja az élenyesedést és a légenyesedést. Ha az ilyen vizet felfozzuk, a fűvés által a víz egészen fertőtlenítve lesz, de el is vesztette öntisztító képességét. Ily módon kezelt vízben az apró szervezetek működése megszűnik, de benne maradnak változatlanul szerves alkatrészei, megmarad légeny-kövénye akár mennyi légenyt, vagy ozont vezessünk az ilyen folyadékba belé. Ellenben a légenyesítő működés újra kezdődik, mi helyt az ily folyadékhoz tisztátalan és nem felfozott vizet adunk, úgy hogy a légeny kövény kiválását szagérzékünkkel észrevehetjük. Elfogy belőle minden szerves rész. Ezen az uton érthetjük meg, hogy a folyamoknál a mozgás, hullámozás hátráltatja a folyamok öntisztító képességét, mert ha a bacteriumokat meg nem öli is, de működésüket bénítja.

Ilyen tapasztalatok azon végeredményre vezetnek, hogy a víz alkatrészeinek nincsen közvetlen élenyülési képességek, hanem ez, csak akkor érdek el, ha bennök élenyülő hasadék gombák tanyáznak. Ezek hozzák létre a légenyesülést, a víz ásványos alkatrészeit, szóval ezek eszközlik, hogy a folyamok öntisztító erővel bírhatnak. Ilyen forma öntisztulási képességet bármennyű talajnál feltételezhetünk. A híres Frankland kimutatta, hogy 1 m. hom. kfeületre 25-30 liternyi csatorna-vízet öntve, ez azon oly tisztán szűrődött keresztül, hogy a szerves anyagok benne, eredeti alakban nem voltak kimutathatók, hanem mint élenysók, széneny vagy légeny vegyületek. Igen egyszerű kísérletet lehet bárhol rögtönözni. Ha 2 m. hosszú, 2 vagy 3 cm. átmérőjű üvegesövet laza homokkal, melyben humus szemcsék is vannak, teletöltünk; a elsőbe rohadó folyadékot öntünk s ezt keresztül csepegtetjük, az átcsapegetett folyadék minden bizonynyal tiszta, szagtalan, nem fertőző, s nem is kellemetlen ízűvé lesz. A rohadó folyadékban lehettek mérges lugók, vagy épen a lépfene bacteriumjai, de ezek az átszűrés alkalmával teljesen elpusztultak. Minden bizonynyal ezen szűrés folyamatnál sok vegytani és természettani működés érvényesül. U. m. felületvonzás, tapadás, vegyrokonság, élenyülés stb.

Ugy látszik, hogy a folyadékok, a mint a talajba jutnak nem csak megszűrdnek, hanem alkatrészeikben olyan anyagcsere támad, mint a milyent az állati életben a vér megújulásánál látunk, midőn az a tüdőken kereszt-

tól hatol. Ez a hasonlat még tökéletesebb a laza talajnál, mert ez, pórozítása által likacsibaian éppen folytonosan élynt sűrít, mint az állatok tüdősejtjei s épen egy adja átal a keresztül hatoló anyagoknak élynyét, mint a tüdő sejtek piros vértkecesei, a mint élynyitenek. Tény az, hogy földünk felületjétől mélyen be messzire sok hasonló gomba tenyészik, mely élynyülésre képes. Mostan már az a kérdés, hogy vajjon nincsenek-e a vizekben is éppen úgy, mint a talajban élynyülő légenyképző, szóval öntisztító apró szervezetek. Egyelőre azok a kísérletek, amelyek a felületen nem mély rétegű vizekben tétettek, azt lát-zanak mutatni, hogy e nemű apró szervek nem léteznek. Vannak olyan kísérletezők is, kik azon tapasztalatra jutottak, hogy ilyen élynyülő bacteriumok csak akkor lépnek fel, ha a talajban a szerves anyagok, melyek e nemű bacteriumoknak táplálékul szolgálhatnak, kezdenek fogyni. Más kísérletezők egész bizonyossággal állítják, hogy a talajnak öntisztító erővel kell bírni; mert tekintve likacsosságát, hajcsóvességét, a csapadékot víztől mentesnek alig gondolhatjuk, s hogy a bacteriumoknak a talaj mindig megújuló fészke, azt sok vizsgáló elvitatni nem engedi. Ide tartoznak különösen azok, kik a betegségek okát az apró szervezetek túlszaporodásából, vagy más szerinti fejlődéséből akarják értelmezteni. A másik részen pedig a talajt úgy akarják tekinteni, mint tisztogató, szűrő és védő készüléket. Az ilyenek semmit sem akarnak tudni a talaj erjesztő képességéről, mert felfogásuk szerint, ha a talaj rohaszt is, eme rohasztási termékek, maguktól az apró szervezetektől nem elválaszthatók, mert azoknak táplálékul kell, hogy szolgáljanak. E felfogás a kenyervesztő apró szervezetek mellett mindig olyan tényezőket is feltételez, melyek öntisztító képességgel bírnak, azaz élynyesítő és légenyestítő tulajdonságuk van.

Ha a talaj öntisztító képességét vegytani folyamatokból akarjuk kimagyarázni, akkor fel kell tennünk, hogy a bacteriumok rohasztó, vagy erjedő folyamaira pusztítólag hatnak, azok az illó termékek is, melyek eme vegytani folyamatoknál előállanak.

Ilyenek: a Phenol, Indol, Scától, Hydrofahéj-sav stb., ezek a kenyervesztő bacteriumoknak éppen oly pusztító megölő, miként az erjesztő gombáknak az alkohol. Ezek az összevetések arra vezették az emberiséget, hogy a rohadásban, különösen, ha az a talaj mélyében történik, ne lássanak olyan nagy veszedelmet, mint az éppen első tekintetre nagyobb városok temetőinél utógondolatokta adhatna alkalmat. Szintén a rohadási folyamatok felett való gondolkodás megérdemli a fáradságot, ha az ember elgondolja, hogy a nagyobb városok csatorna folyadékait lehet értékesíteni termőföldek és mezők öntözésére. Ha mindezeket összevesszük, bámulhatjuk a természet nagy-szerű anyagcseréjét, meggyőződhetünk a folyamatok öntisztító képességéről, s kevésbé botránkozunk meg, ha a folyamatok bepiszkítása ellen hozott rendszabályokat, nem éppen valami Drákói szigorral hajtják végre, mert a mit az emberi furfangosság könnyelműleg elfeled, azt a természet jóakarattalulag jóvá teheti.

Dr. Bartók István.

L A P S Z E M L E.

A Schw. Lztg. egy cikksorozatát hoz arról, hogy miképen foglalkoztassa a tanító az első elemi osztály növendékeit.

Czikkiró a kézügyesítő oktatás hive. Mivel e kérdés fölvetést foglalkoztatja a tanítókat s a nyáron is póttanfolyamot rendez a kézügyesítő oktatásból egyebek közt Lipse s Genf; átvesszünk a nevezett lapból a kézügyesítésre vonatkozólag egy kis mutatványt.

Arról van szó, hogy miképen kell bánni a pálczácskával. babbal s borsóval az első elemi osztályban.

Mindenik gyermek veszen a kezébe egy 10 cm. hosszú pálczácskát. A tanító így szól a gyermekekhez: Vegyétek kezetekbe pálczikátokat, állítsátok fel felülről lefelé; mutassátok meg a felső végét, az alsó végét, a középső végét! Mozdítsátok a pálczikát felétek, most távolítsátok el magatoktól, de ne változtassátok meg állását, fektessétek a pálczikát magatok elé az asztalra balról jobb felé; mutassátok meg a bal végét, a jobb végét, a közepét; mozdítsátok balról jobbra, jobbról balra! Azután ferde irányba állíttatjuk a pálczikát s úgy mozgattatjuk.

Ha a gyermekek megtanulják egy pálczikával bánni s azt kívánságunk szerint könnyen kezelik; akkor két, három vagy négy pálczikát adunk kezökbe. Ez esetben péld. ilyenformán szólunk: Állítsátok fel egy pálczikát függélyes irányban, tegyétek fölébe egy más pálczikát jobbfelé! Mutassátok meg hol érintkezik a két pálczika! Mit alkot a két pálczika? (Szögletet.) Így csináltatjuk meg lassanként a szögnek, asztalnak, fal-táblának, fedélnek, háznak utánzását. Ezen működésnek több czélja van: Fejleszti a gyermek alakító képességét, gyakorolja érzékeit, ébreszti gondolkodó tehetőségét, élnkíti képzelő erejét.

Összetettebb alakokat könnyebb csináltatni különböző nagyságu pálczikákkal, babbal s borsóval. A gyermekek vagy előrajz után, vagy szóbeli meghagyásra dolgoznak. A szorgalmasabb s figyelmesebb tanítványoknak megengedi a tanító azt is, hogy emlékezetből saját tetszésük szerint alkossanak egyetmást. Érdekes látni, mily értelmesen teszik szemléltetővé a gyermekek képzeteiket megfelelő alakok által.

A pálczikákkal foglalkozás igen alkalmas arra is, hogy a számfogalmakat megértesse a gyermekekkel.

Az elemi tanítók tudják, hogy nem könnyű a gyermeket arra reá vezetni, hogy a kettőt, hármát, négyet úgy fogja fel mint egységet. Ebben nem elég a számlógép; nem segítenek ki a golyók, kövecskék, pénzdarabok. Ha a kettőt mint egységet akarjuk szemléltetni, szükséges, hogy a kettő egy olyan egészet alkosson, melyet két egy re lehet felbontani. Erre a czélra szolgáljon például ez. A gyermekek kezökbe vesznek egy két centiméteres és négy centiméteres pálczikát, összehasonlítják a kettőt s így beszélnek:

A kettős pálczika kisebb mint a négyes. A négyes olyan mint két kettős. A négyesből két kettős csinálható. A kettős félakkora mint a négyes.

Borsóból és babból ki lehet rakatni a betüket is, mely foglalkozást a gyermek örömmel hajt végre.

Az ilyen kézügyesítő foglalkozás különösen alkalmas a csendes foglalkozásra egy osztatlan iskolában.

A kézügyesítő oktatás barátai állandoan tanulmányozzák a rendszert s abban a hitben vannak, hogy erre az elemi iskola I. osztályában épen szükség van.

Az idei genfi pótanfolyamon, mely július 14-től augusztus 10-ig fog tartani állami ösztöndíjak mellett, háromféle részét fogják előadni, a kézügyesítő foglalkozásnak, u. m. papírlemez munkát, famunkát és fémmunkát. Ki van mondva, hogy ezuttal csak olyan munkákkal fognak foglalkozni, melyeket az elemi iskola első és második osztályában alkalmazni lehet. Genf a tanítóknak szabad lakást ad.

Németország tanítói folyó hó 11-13. napjain tartották meg Augsburgban 28-ik általános tanítói gyűlést. Ez alkalomból az „Allg. D. Lztg.” egy cikksorozatát hoz az augsburgi népiskolákról. Közlünk belőle.

Augsburgban az iskolázás példányszerű renddel foly. Ennek egyik fő oka az, hogy az iskolákra való felügyelet szakemberekre van bízva. A 37.000 lakossal bíró város 15 iskolai kerületre van felosztva, melyekben 103 tanító és 13 tanítónő tanít. E körön kívül van a 3 kolostori iskola. A tanítványok száma volt a múlt évben 7033. A tanítók két évig vezetnek egy osztályt, mely megoldása az osztálylial haladás kérdésének nagyon czélszerűnek bizonyult. Az iskolák rendszeresen 7 osztálylial bírnak.

A nyilvános osztály-vizsgálatok el vannak törölve. Csak az iskolából kilépő n vendékek tesznek az utolsó osztály tantárgyaiból s egyszersmind az iskola összes tananyagából vizsgálatot, melyen a szülők jelen lehetnek. Az évi vizsgálatot az iskola-felügyelő látogatása pótolja. A tankötelezettségre vonatkozó törvényt a legszigorubbán végrehajtják. A városi gyermek nem fizet tandíjat. A szegény gyermekek taneszközeiről a város gondoskodik. E kiadás évenként 3000 márkára megy. A vasárnapi iskolát a szolgálók látogatják. Az ismétlő-iskola kötelező hetenként 4 órán. melyhez jő még 3 rajz óra vasárnap.

A leányok magasabb fokú oktatására két leányiskola van. Az egyik 5 elemi osztályt végzett leányokat veszen fel; a másik elemi osztályokkal van összekötve s tíz éves tanfolyammal bír.

A város a tanítók nyugdíját következőképen rendezte. Szolgálatra képtelenné vált tanító kapja fizetésének az 1. tíz évre $\frac{7}{10}$ -ét, a 2. tíz évre $\frac{8}{10}$ -ét, a 3. és 4. tíz évre $\frac{9}{10}$ -ét, 50 évi szolgálat után $\frac{10}{10}$ -ét.

A tanító a városi nyugdíjalaphoz nem fizet sem hivatalba lépésekor, sem azután semmit.

Az augsburgi tanító ezenkívül kapja a kerületi-állami nyugdíjat 10 márka évi fizetés után következőképen:

1—20 szolgálati évre	780 márka
21—25 " " " "	840 " "
26—30 " " " "	900 " "
31—35 " " " "	960 " "
36—40 " " " "	1020 " "
41—45 " " " "	1140 " "
46—50 " " " "	1220 " "
50— " " " "	1300 " "

Az éveket a képezdeből kilépéstől számítják.

EGYESÜLETI ÉLET.

Tanító-testületünk nevelésügyi bizottságának f. é. április 16-án tarott ülésén a másik előadó Balázs József volt, ki egy csinoson összeállított értekezésben „Az iskola-mulasztás okai”-ról mondotta el tapasztalatait.

Előadó az iskola-mulasztás okait nem annyira a népoktatási törvény végrehajtásának elmulasztásában látja, mint inkább egyéb körülményekben. Előadó szerint e kényszer még árthat is, a mennyiben elidegenítné a szülőket az iskolától. Szerinte legtöbbet tehet a tanító arra, hogy a gyermekek szorgalmasan s kedvvel járjanak az iskolába. Erre nézve szükséges a tanító részéről: a kellő szakavatottság, ügyszeretet, rend és pontosság, ernyedetlen szorgalom és buzgóság, kellő társadalmi mivelttség, mely tulajdonok által megnyeri a szülők bizalmát s a gyermekek szeretetét.

Átalában az iskola-mulasztásra kétféle okok folynak be akadályozólag, um. külsők és belsők.

A belsők a paedagogiai és didactikai hibák körébe esnek s így a tanító és iskolai rendszer rovására írhatók. A külsők a társadalom s az életviszonyaival hozhatók összefüggésbe s ezen a tanító nehezen segíthet.

Ezután elősorol egynehány belső mulasztási okot.

Ilyenek: A tanítók és tanítványok közti vonzalom és szeretet hiánya, a tanító durva bánásmódja, a leczkértető helytelen rendszer, a tulságos tanulni valók, nehéz házi fel-

adatok felhagyása, melyeken a tanuló szorgalma és munkakedve megtörik, a szülők bizalma megszűnik, a tanító tekintélye lehanyaglik.

A mulasztás külső okai a családi és helyi viszonyokban keresendők. Ilyenek: A szülők műveletlensége, melynélfogva nem látják be a tanulás becsét s még ha elkerülhetnék is, otthon marasztják gyermekeiket házi segédkezés végett; a szegénység, mi miatt nem szerezhetnek ruhát a gyermeknek; nem példa nélküli a helytelen kényesztetés is.

De a család körén kívül álló helyi viszonyok is befolyolnak az iskola-mulasztókra. És ez nem csak vidéken, hanem itt helyt Kolozsvárt is jelentékeny oka az iskola-mulasztásnak. Ugyanis nálunk Kolozsvárt oly rossz állapotban vannak a külvárosi utcák, hogy esős időben még felnőtt embernek is nagy feladat járni rajtok.

A bizottság sajnálattal ismeri el, hogy az előadó által jelzett belső és külső okai a mulasztásnak csakugyan léteznek egyes helyeken, minélfogva a tanítói közszellemnek s illető hatóságoknak arra kell törekedniük, hogy ezek az okok elháruljanak. Azonban kijelenti egyszersmind azt is, hogy a törvény végrehajtására nagyobb súlyt helyez, mint előadó tette, s óhajtaná, hogy a tankötelezettségre vonatkozó törvényt mindenütt pontosan hajtsák végre; nem is szeretné, ha az az eszme kapna lábra, hogy a mulasztást nem kell büntetni; nehogy a szülők elkedvetlenedjenek.

Valóban e tekintetben sok hiány van nemcsak vidéken, hanem Kolozsvárt is.

A hatóság nem ellenőrzi az iskolába járást. Azt megteszik, hogy összeírják a tanköteleseket; de azután soha senki sem néz annak utána, hogy vajjon járnak-e hát valóságos iskolába a tankötelesek. Lehet, hogy a városi hatóságot az tartja vissza az ellenőrzés kötelességének teljesítésétől, hogy e városon nincs is elég iskola; ha minden tanköteles helyet kérne az iskolában, e kivánságot nem lehetne teljesíteni. Ezt tudjuk. Azonban ez nem elfogadható mentség egy Kolozsvárt városában. A hatóságnak kötelessége volna annyi elemi iskolát állítani a városon, mennyi épen szükséges. Elismerjük, hogy nem kevés áldozatot hoz Kolozsvárt évenként az oktatásügynek; de a mi nem elég, az még sem elégítheti ki a jogos és törvényes igényeket. A kolozsvári elemi oktatásnak az erdélyi részekben mintaszerűnek kellene lennie. Erre elengedhetlen kellék az, hogy legyen elég iskolája s tisztességesen díjazott tanítója. Most még mindkét tekintetben sok kívánni való van. Szeptemberben csoportjával mennek haza a tanulók az iskolákból, ha elég korán nem jártak; mert nincs hely számukra az iskolában. A mi az iskola berendezését illeti, Kolozsvárt a népoktatási törvény 21-ik évében nincs egyetlen teljes hat osztályu osztatlan községi elemi népiskola, a mire pedig a külvárosi földmivelő nép gyermekeinek nagy szükségök volna.

A földmivelők nem adják gyermekeiket, a leányokat pedig épen nem is adhatják, sem a polgári iskolába, sem a gymnasiumba; de szívesen járatnák az elemi iskola felsőbb osztályaiba, ha ilyenek lennének. Természetesen az ilyen iskoláknak külön tanítókkal kell bírniok mindenik osztályban, mert csak az osztott iskolai tanítás mellett állhat arányban a gyermekek előhaladása azon idővel, melyet az iskolában töltenek s csak az óhajtott eredménynek látása nyugtathatja meg a szülőket.

Átalában több és jobban berendezett elemi népiskolára s az iskolába járás pontosabb ellenőrzésére van szükség nemcsak vidéken, de itt Kolozsvárt is, ha azt akarjuk, hogy az iskola-mulasztások megszűnjenek.

A kolozsmegyei tanítótestület gyalui köre a f. tanévben 2-ik rendes gyűlését Gyaluban m. hó 4-én tartotta meg a tagok érdeklődése-mellett.

Nyilvános tanítást az állami elemi népiskola II. leány-

osztályában Medveczky Teréz tartott. Olvasmányt tárgyalt, melyet élénk bírálat után sikerültnek nyilvánítottak.

A tulajdonképeni gyűlést d. e. 10. órakor Bocz István köri elnök nyitotta meg egy csinos beszéddel. A múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése s Borbély Józsefnek a nyilvános tanításról tett jelentése után Bocz István olvasott fel az énektanításról, melyben a hangjegy szerint és a hallás után való énektanítást párhuzamos alkalmazását ajánlotta. A gondosan egybeállított értekezést a gyűlés élvezettel hallgatta s jegyzőkönyvében mondott köszönetet.

Józsa Dániel felolvasása az írószerekről, mivel a gyűlésre való eljövételében akadályozva volt, elmaradt.

Helyette ugyancsak Bocz István egy vitatételt állított fel a kivonás tanításáról, melyet élénk eszmecsere között vitattak meg.

Ezek után kebli ügyeket intéztek el.

A kolozsmegyei tanító-testület b.-hunyadi köre jelen tanévi II. rendes gyűlését Csucsán, az áll. isk. helyiségében m. hó 25-én tartá meg, melyen nemcsak a rendes tagok, de a csucsai áll. isk. gondnoksága, valamint Csucsá elölkelősége is szép számmal volt jelen s ezzel fényes tanubizonyosságát adták nemcsak igazi magyar vendégszeretetüknek, melyet lépten-nyomon tapasztalánk, hanem a tanügy iránti meleg érdeklődésüknek is.

A gyűlés 8 órakor kezdődött Kovács Dániel, polg. isk. tanárnak az el. isk. III. osztályában a földrajzból tartott nyilvános tanításával. Ismertette Gyalu vidékét rajzoltató módszerrel és pedig olyan formán, hogy előbb megismertette az említett vidéket a térképről, ezután amint a tanulókat felkérdezte, nyomban rajzolta ő is a táblára, a gyermekek pedig a padban papírra, majd a gyermekekkel utánoztatta a táblán saját rajzát s e rajzról mondatta el később a tanulatokat is. A tanítás nagy ügyességgel és tapintattal volt kezelve, s a gyűlés osztatlan tetszését érdemelte ki.

A tanítás és annak megbírálása után Koleszár Lajos, köri elnök, tartá igen szép és érdekes megnyitóját. Beszédében ünnepelőköt üdvözli a jelenlevőket, ezután fejtegeti a nemes ügyet, mely bennünket összehozott. Összehasonlítást tesz a népnevelés multja és jelene közt, s igen szépen és tanulságosan mutatja ki a fokozatos fejlődést. Ezután áttérve a népiskolákra, kimutatja az iskolák hiányát s ismerteti a tanító vezéri szerepét, a tanításban követett módszer fontosságát, s ezek folytán gyűléseink valódi célját. Ezek után működésünkre, a gyűlésen jelen levőkre és Csucsá községére áldást kívánva, a gyűlést megnyitja.

Ezt követte Csorja Károly, csucsai áll. isk. tanító értekezése. „Az értelem műveléséről.“ Az értekezés oly terjedelmes volt, hogy felolvasása több mint egy órát vett igénybe, s ennél fogva csak rövid vázlatat adnom is lehetetlen egy rövid tudósításban. Az értekezés bizonyosgot tett írójának készségéről, alapos ismereteiről és tapasztalatáról. Az értekezéshez méltó volt a felolvasó jutalma, mert az egész gyűlés viharos tetszéssel adózott neki.

Most Kovács Dániel vitatételei következtek a földrajz rajzoltató módszeréről.

Bevezetésében okadatolja, hogy miért nem adhat a földrajz rajzoltató módszerének Magyarországon való elterjedtségéről ismertetést. Kimutatja, hogy mennyire eltérők e módszer feletti nézetek. Leghelyesebbnek tartja az Emericzyét, ki a rajzoltatást, mint a földrajzi ismeretek begyakorlásának eszközt, az ismétlésnél kívánja alkalmazni. Ezen az alapon kívánja ő is a rajzoltatást tárgyalni s e végett 7 vita-pontot tűz ki. (L. a „Család és Iskola“ 10. számának meghívójában.) E vitapontok közül az első: Kell-e az elemi iskolai földrajz tanításnál a gyermekekkel is rajzoltatni? Előadónak javaslata, hogy igen; szükséges és hasznos. még pedig úgy, hogy a tanító vezetése mellett rajzoljanak a gyermekek. Ja-

vaslatát előadó igen szépen indokolva, felhívja a gyűlést, hogy szóljon a tárgyhöz. Hosszú és ritka tanulságos vita fejlődött ezután ki s a javaslat mellett is és ellen is igen sok és elfogadható érv hozatott fel. A vita vége az lett, hogy egy szótöbbséggel a gyűlés az előadó javaslatát tette magáévá.

Ekkor már d. u. 3 óra volt s a gyűlés elhatározta közös akarattal, hogy a többi pontokat a jövő gyűlésen fogja tárgyalni.

A társaság most kedélyes bankettre gyűlt egybe, melyben Csucsá egész előkelősége, a nők is, résztvettek. Ebéd folyama alatt és után is volt toaszt bőséggel. Az első Koleszár Lajos mondta köszönetetben álló kir. tanfelügyelőnkre. Az ebédet táncz követte, s a kedves mulatságnak a 9 óra vetett véget, mert ekkor indul a gyorsvonat Hunyadra. De magunkkal hoztuk egy kis község lakóinak kedves emlékét.

Zilahi György, jegyző.

Felhívás az „Eötvös-alap“ érdekében. Tisztelettel alülirottak azon kérelemmel fordulunk a hazai tanítóegyesületek mélyen tisztelt elnökeihez, intézkednének arról, hogy egyesületeik részéről, a mennyiben eddigelé a 100 frtnyi tagsági tőkét, avagy az egyesületi rendes tagok után járó 10 – 10 krajczárnyi tagdíjat be nem szolgáltatták volna, ez irányban az alapszabályok által előírt kötelezettségeiknek elég tétessék, hogy így képviselőik által részt vehessenek az „Eötvös-alap“ jótéteményeit kiosztó f. é. augusztus 20-án tartandó közgyűlésen.

Együttal tisztelettel felhívjuk az „Eötvös-alap“ tagjai közé felvett kartársakait, hogy az 1887/88-dik esztendőre járó 1 frtnyi évdíjait annyival is inkább siessenek még a f. év augusztus hó 20-káig beszolgáltatni, minthogy alapszabályaink értelmében azon tagok, a kik két egymás után következő esztendőben kötelezettségeiknek eleget nem tesznek, az „Eötvös-alap“ jótéteményeire való igényüket elvesztik s az ujonnan történő belépés alkalmával is csak úgy szerezhetik azokat vissza, ha be nem szolgáltatott évdíjjaikon kívül a 20 frtos örökös tagsági díjnak negyed részét a kellő időben befizetik.

Végül felhívjuk az „Eötvös-alap“ ügye iránt érdeklődő kartársakat, tegyenek meg a maguk körében mindent arra nézve, hogy a magyarországi tanítóóság jótékony intézete kötelezettségeinek és céljainak minél teljesebb mértékben megfelelhessen. Kisértsék meg az illetékes iskolai hatóság beleegyezésével a növendékek körében is a krajczáros gyűjtéseket és buzdítsák az „Eötvös-alap“ támogatására első sorban azon kartársakat, a kik mind ez ideig távol tartották magukat a kartársi közérület által létre hozott országos jótékony tanítói segélyegyesülettől.

Kéréseinket mélyen tisztelt kartársaink jóindulatába ajánlván, maradtunk tisztelettel. Budapesten, 1889. május 12-én. Péterfi Sándor, elnök. Luttenberger Ágost, titkár.

A tanítóképző intézeti tanárok országos egyesülete aláírási íveket küldött szét azon felhívással, hogy az állami és felekezeti tanító- és tanítónő-képző intézetek tanárai, tanítói és tanítónői, a királyi tanfelügyelők és segéd-tanfelügyelők; a hazai összes tanintézeteknél működő vagy nyugdíj élvező tanárok, tanítók és tanítónők, a tanári, tanítói és tanítónői képesített jelöltek iratkozzanak be az egyesület rendes illetőleg rendkívüli tagjai közé. A tagsági díj évenként 4 frt., a melyért a tagok az egyesület közlönyét is („Magyar Tanítóképző“ szerk. Hetey Gábor, Déva) kapják. A tagsági díj félévi részletekben is fizethető, s az egyesület pénztárnokához Zajzon Dénes ig.-hoz, (Félegyháza) küldendő. Ajánljuk az ügyet pályatársaink pártfogásába. Az aláíratkozni óhajtoknak aláírási ívvel szerkesztőségünk szívesen szolgál.

IRODALOM.

A földrajz alapvonalai kapcsolatban Szilágymegye és környéke rövid földrajzával. A legújabb miniszteri tanterv alapján, a népiskolák III. osztálya számára. Írták *Boér Miklós* és *Bardócz Pál*. Ára Szilágymegye térképével együtt 25 kr. Zilah, Takács Lajos. 1888

(Vége.)

Nagyobb elenkezésbe jönnek a helyes módszerrel ott, a midőn a megye földrajzát analitikus módon a hegy és vízrajzi viszonyok tárgyalásával kezdik. Ha valahol nincs helye az analitikus módszernek az elemi tanításpál: úgy nem lehet helye itt! A hegy- és vízrajzi viszonyokat ott kell elővenni, a hol a tanfolyam vége felé Szilágymegye vármegyéről általában beszél a tanító. Mert az analitikus módszer nagyon megnehezíti, a szintetikus módszer megkönnyíti a tanulást.

Azonban helyesen cselekszik azt, hogy folyók mentén haladva ismertetik meg a megyét. Ez természetesebb. marandóbb fölöstetik, mintha járásek szerint tárgyalnák az anyagot. S valószínűleg inkább is megmarad az úgy nyert földrajzi kép a gyermek emlékezetében. Keletről nyugat-felé menve, haladnak az Egregy és Almás folyók vidékéről a Szamos. Szilágymegye völgyön, majd a Zilah-, Máza és Cserna patakon-, a Kraszna- és Berettyó völgyön át a megye határáig vagy is az Ér folyóig.

Ezután megtanulja a gyermek azt is, hogy a megyének 6 járása van, hogy melyek a termények, a közlekedési eszközök stb. De a vármegye kormányzásáról szóló cikkek ismét igen nehéz a 9 éves gyermek számára.

De egy másik fontos kérdés is foglalkoztatott, a míg a bírálatot írtam: hogy vajjon akad-e olyan tanító, a ki megköveteli tanítványaitól, hogy azok a megye földrajzában felsorolt 237 kis községnek, 4 nagy községnek, két rendezett tanácsu városnak és azon felül számos puszának, szóval a megye összes helységeinek a nevét mind megtanulják, mert, ha csak egy is akadna, akkor ez volna a legnagyobb tévedése a tanításnak, s a legnagyobb bűne az íróknak! Mert a névlajstrom még nem is volna kimerítve e 250—260 helységnevel; hát a folyók, patakok, hegyek, tavak?

Azonban most eszembe jut, hogy épen a t. bizottság egyik gyűlésén fölmerült már ez a kérdés; mert nem csak ez a kis könyv sorolja föl megyéjének minden helységét, úgy tesznek a megyékről megjelent kis földrajzi tankönyvek általában. S akkor körül-belül a következő megoldást nyerte ez a kérdés: Ha a tankönyv-szerzők csak azért sorolják föl a megye minden községét, hogy minden tanító és minden tanuló ott lássa a maga helységét, s ne botránkozzék meg azon, hogy az ő faluja még ott sincsen megemlítve: akkor nincs kifogásunk ellene; mert minden madárnak a maga fészke, minden embernek a maga faluja a legfontosabb vagy legelső pontja a világnak; a papiros pedig türelmes. De rettenetes nagy hiba volna az, ha valaki e tömördek nevet, e sok apró-cseprő helység nevet mind betanítaná. Ilyen tévedést azonban nem tudok föltenni tanítóról, s így nem kifogásolom tovább Szilágymegye kis földrajzában 240—250 helységnevet sem!

Végül csak annyit jegyzek meg: én nem ítélem el annyira e művet és nem nyilváníthatom hasznavehetetlennek. Láttuk a fentebbiekből, hogy a műnek két fő része van. Az első a földrajzi alap-fogalmakkal ismerteti meg a tanulót. A második a megye földrajzával. A hibák nagyobb száma az első részre esik, de ezeket az értelmes tanító részben kijavíthatja, részben mellőzheti, addig is, míg szerzők újabb kiadást rendeznek sajtó alá. A II. részben van ugyan módszer-tani hiba, de az adatok helyesek*), a mennyire Szilágymegye

gyére való ismereteim terjednek, s a mennyire a térképpel és más könyvekkel való összehasonlításból látom. A folyók mentén való tanítás célszerű, ha különösen a tanító csak a fontosabb, s a gyermekekre nézve közelebb fekvő helységeket elsajátítását követeli meg, s a többit mellőzi.

A könyvhöz csatolt térkép (megjelent Mehner Vilmos kiadásában) használhatónak, pontosnak mondható. Nagy hibája azonban, hogy a szemet meglehetősen kifárasztja. Ha az ember a Posner K. Lajos (rajzolta Kogutovitz) kiadásában megjelent Szilágymegye térképére tekint, szeme mintegy megnyugszik rajta, mert a hegyek, völgyek és lapályok jól megválasztott színekkel különbölnek el egymástól; de a szóban forgó könyvhöz mellékelt térkép szemkápráztató, a mit főképp a hegysek és lapályok célszerűtlen rajza okoz.

S elköveti még a különben csekélyebb hibát, melyet már a Posner-féléről megjegyzett a „Család és Iskola,“ hogy a városok közt megkülönböztet mezővárosokat is, a helyett, hogy csak rendezett tanácsu városokat, (—mert törvényhatósági joggal fölruházott városa Szilágymegyének nincs—) nagy- és kis községeket, esetleg pusztákat különböztetne meg.

Az első hibát t. i. szemrontó voltát, részben olcsóságának lehet tulajdonítani. Azonban az iskolai tankönyvek és taneszközök kiállításánál az egészségügyi törvényekre kellene a főszólyt helyezni!

Egyébiránt, mint említém, a térkép eléggé használható, s minden esetre jó gondolat volt térképet csatolni a könyvhöz; így legalább a gyermek otthon célszerűbben használhatja tankönyvét.

Ennél fogva a könyvet nem föltétlenül elvetendőnek, hanem a szükséges javítások megtételével használhatónak nyilvánítom.

Binder Laura.

Megjelent a „Kéleti Virágok“ szépirodalmi folyóirat következő érdekes tartalommal. Szász Gerő, Ábránd és hit. Lánzy Gyula, Kemény Zsigmond br. Jakab Ödön, költemények. Kuin Géza gr. Irányok. Dózsa Dániel, Fátolyképek. Petelei István, Bimbófakadás.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság e kiadványa egy év alatt 30—32 íven jelenik meg, havonként kiadandó tíz füzetben. Tartalmát a Társaság ülésein felolvasott művek teszik. Ára 3 frt. Füzetenként 35 kr. Kiadja a „Közművelődés“ irodalmi intézet. Kő- és könyvnyomda Kolozsvárt.

E füzetben Kuin Géza gr. elnök az 1888. nov 18-án tartott alakuló gyűlésen a társaság céljáról beszélve, melegen szól a nemzeti nyelv és irodalom ápolásának szükséges voltáról s azon buzgóságról, melyet az erdélyiek a nemzeti szellem fentartása érdekében eleitől fogva kifejtettek. Kereszturi Pál már hirdette, hogy a tanítást magyar nyelven kell kezdeni. Apáczai Csere János arra törekedett, hogy minden tudományt magyarul tanítsanak. E célból írta „Magyar Encyklopaediá“-ját. Rákóczi György fejedelem udvari iskolájában a tanítás nyelve magyar volt. Átalában az erdélyi fejedelmi kornak kiváló tulajdonsága a magyarság. Az erdélyi főurakkal s feleségeikkel a moldvai és oláhországi vajdák magyarul leveleztek. Erről több levéltár tesz tanubizonyosságot, így pld. felolvasó maros-némethi levéltárában a Brankovánok, Kantacuzének Kapi Máriához, Gyulai Ferencnéhez írt számos magyar levelei található. Az erdélyi országgyűlések melegen karolták fel nyelvünknek, irodalmunknak, tudományos intézeteinknek s a magyar színháznak ügyét.

Még arra is gondoltak hazánk nagyjai e század elején, hogy magyar színészkolát alapítsanak, s e végből 1812-ben Kócsi P. Pált szemelték ki a színészet tanítójává. Az 1792-iki országgyűlés elhatározta, hogy dr. Gyarmathy Sámuel „Magyar Grammatiká“-ját azon 1500 frtból nyomtatja ki, melyet a nem magyar eredetű Notorp Vilmos ajándékozott a „Magyar Nyelvvelő Társaság“ részére. Az 1790—91-iki

*) Erre azért helyezek súlyt, mert nem egy olyan földrajzi tankönyv fordult meg már nálam, a melyben csak úgy hemzsegték a hamis adatok.

V E G Y E S E K.

országgyűlés elrendelte, hogy az iskolákban a tannyelv, valamint a hivatalok nyelve is ezután Erdélyben csakis a magyar legyen, mint a hogy ezelőtt is volt. Az 1794-iki országgyűlés tagjai harmincezer forintot tettek össze egy állandó magyar színház építésére.

Maga az „Erd. Irod. Társaság” is csak egy régi eszmét valósít meg. Már zágoni Aranka György megtette az indítványt, hogy egy „Magyar Nyelvmivelő Társaság”-ot kell alapítani. Ez indítványt az 1791-iki országgyűlés elfogadta s következőleg tárgyalta. E társaság gróf Bánffy György kormányzó elnöke lett, mely „Kézírások Társasága” név alatt a történeti kútfők két kötetét bocsátotta közre.

Az „Erdélyi Múzeum Tanácsa,” mely 1814-től 1818-ig működött, mint egy folytatója az 1810-ben megszűnt „Magyar Nyelvmivelő Társaság”-nak. Döbrentei még az 1818-ik év második felében egy új irodalmi e. yletet szándékozott létrehozni. Végre 1859-ben megakult az „Erdélyi Múzeum-Egylet” gróf Mikó Imre áldozatkészségéből. Méltó fájdalommal említi fel író hogy e dicső emlékü nagy hazafi nevét nem elég gyakran említik napjainkban, pedig a gr. Mikó Imre neve hazánkban örök említésre méltó. Az „Erdélyi Múzeum-Egylet” mai nap is szolgálja a tudomány érdekeit. Az „Erdélyi Irodalmi Társaság” feladata tovább vinni azon munkát, melyet a „Magyar Nyelvmivelő Társaság” s az „Erd. Muz. Tanácsa” megkezdettek volt. „Az egyezni tudó akarat sok és nagy dolgokat hozhat létre. A sikert leginkább a kitartás biztosítja. Legyünk egyetértők, buzgók és kitartók!” Ajánljuk e hasznos vállalatot olvasóink figyelmébe.

Vezérkönyv a magyar fogalmazás tanítására cz. munkára hirdet előfizetést Böngérffy János, fővárosi tanító. Szerző munkája pályamű, melyet a budapesti (budai) tanítóegylet bíráló bizottsága önálló becsesel bíró munkának ítél s megjutalmazott. Szerző az el. népiskola II.—VI. osztályai számára külön-külön összeállította a fogalmazási gyakorlatokat s már az első osztály tanítójának is hasznos útmutatást nyújt e tárgyban. A munka előfizetési ára: 1 frt., bolti ára 1 frt. 40 kr. lesz. Előfizetések f. é. július hó 2-ig szerző kezére, Bpest IX. Lónyai-utca 6. sz. alá intézendők.

Eredeti magyar daltár. Szerkeszti és kiadja Hoós János, III. évfolyam 4-ik sz. ápril hó. Megjelenik havonként egyszer, 8 oldalon félv melléklettel. Ára egész évre 12 füzet 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. Előfizetési Déván (Hunyadmegye.)

Házi Közlöny. 11. évf. 11-ik sz. Tartalma: A sorsjétekok és az értékpapírok. A kalotaszegi varrottások. Az irás elmélete. Tápszereink emésztésének időtartama. Cseresznye-Cura. Rumba rakott gyümölcs. A fris hálnak szállítása. A nyári gyümölcs kezelése. A hangyák ellen. A vasuti új személyportó. A szobranci gyógyfürdő javalatai. A kacsák koleraja. Egy új talajművelési mód. Tej a méhszúrás ellen. Hasznos tudnivalók. Irodalom.

A gyermekek iránti szeretet. Irta Lederer Ábrahám. Külön lenyomat a „Nemzeti Nőnevelés” 1889. I—II. füzetéből. Ára 20 kr. Budapest, 1889. A füzetből befolyó jövedelem a „Mária Dorothea egyesület” javára fordítatik.

Rill József Vasvármegye kir. tanfelügyelője. Irta Glatz György, budapesti községi tanító. Különlenyomat a „Magy. Paed.-Szemle” f. é. II. füzetéből. Mellékelve hozzá Rill József fénynyomatú arcképe és neve sajátkezű aláírásának lenyomata. Budapest, 1888. Megrendelhető szerzőnél: Wesselényi utca 48. sz. a. Ára 30 kr.

Deutsches Lesebuch für Volksschulen v. Johann Polster, Karl Frühwirth., Ludwig Posch, Lehrer in Oldenburg. I. Theil. Zweite Schuljahr. Budapest, 1889. Franklin Verein.

— Olvasóinkhoz. A f. évi július és augusztus hónapi nagy szünet előtti ez utolsó számunk. Lapunk következő száma f. évi szeptember 1-én jelenik meg. Akkor sorát kereshetjük azon dolgozatoknak, melyek közlésre várnak. Célünk, hogy a következő t. névben többször adjunk fél éves mellékleteket E célunk elérésében t. előfizetőink lehetnek segítségünkre a hátralékos előfizetések beküldésével. Kérjük ezt ismételve is.

A vall. és közokt. miniszter, f. é. máj. 12-én 6.364. sz. a. elrendelte, hogy a középiskolából a polgári iskolába átlépni kívánó tanuló fel lehet venni a) elsőrendű bizonyítványa alapján, b) másodrendű bizonyítvány alapján, ha az illető tanuló gymnasiumban latin v. görög nyelvből, reáliskolában francia nyelvből kapott elégtelen osztályzatot, de a többi tantárgyból legalább elégséges érdemjegye van. A középiskolából polgári iskolába átlépő tanuló a polg. isk. megelőző osztályaiban előforduló azon tananyagból, melyet a középiskolában nem tanult és mely a polg. isk. későbbi osztályaiban nem fog pótoltatni felvételi vizsgálatra kötelezendő. Ha a tanuló a felvételi vizsgálatra elkészülve nincsen, akkor neki előkészítés céljából az évi osztályvizsgálatig határidő engedélyezhető. Az olyan középisk. tanuló, ki a latin, görög, illetőleg a francia nyelven kívül egy vagy legfeljebb két tantárgyból, elégtelen osztályzatot kapott, szintén felvehető a polg. isk. megfelelő magasabb o.-ba, ha a tantervi különbözetből teendő vizsgálaton kívül azon tantárgyakból, melyekből elégt. osztályzata van, a polg. isk.-ban a felvételt megelőzőleg sikeres felvételi vizsgálatot tesz. Ez esetben a kir. tanfelügyelő engedélye szükséges. A felvételi és javító vizsgálatok eredményei a középisk. bizonyítvány hátlapjára vezetettek. A ki a középisk. valamely oszt. eredménytelenül ismételte s így ott tovább nem tanulhat, a polg. isk.-ba az ismételt o.-nak megfelelő, sőt a mennyiben a fenébb jelzett kívánalmaknak megfelel, a következő felső o.-ba is felvehető. A polg. isk.-nál elégtelen osztályzatot nyert tanuló más polg. isk.-nál csak azon esetben javíthat, ha erre a kir. tanf. engedélyt ad. A felvételi és javító vizsgálatok díjmentesek. Magántanuló csak olyan bocsátható vizsgálatra, ki e minőségben be volt írva és a vizsgálatot rendes időben teszi le. Olyanoknak, kik valamely polg. v. megfelelő középisk. o. elvégzése után legalább egy év után a következő magasabb o.-ból kívánnak magánvizsgálatra bocsáttatni, az engedélyt a kir. tanf. adja meg. Ugyanez áll a tképezdét végzett v. oklevéllel bíró egyénre is, ha a polg. isk. VI. o.-ból vizsgálatot kíván tenni. Egy v. több o. mellőzésével v. több o.-ból összevontan teendő magánvizsgálathoz az engedélyt a vall. és közokt. min. adhatja meg. A vizsgálat szó- és írásbeli. Áll. és államilag segélyezett közs. isk.-nál a magán vizsg. díja a beiratási és tandíjon kívül 15 frt., o. összevonás esetén egy o. után 15 frt., a többi után 10—10 frt. vizsg. díj fizetendő. A közs., társulati és magán polg. isk.-ban a magánvizsg. díját a közvetlen isk. fenntartó határozza meg. A magán polg. isk. tulajdonosa a díj nagyságát és minden magán-vizsgálatot a kir. tanfelügyelőnek előzetesen bejelenteni köteles.

— Véglegesítés. A vall. és közokt. m. kir. miniszter Zilahi György b.-hunyadi áll. felső nép és polg. iskolai tanítót jelen állomásán végleg megerősítette.

Közvizsgálatok. Az erd. m. közm. egyesület kis-sebesi népiskolájában a f. tanévi (első) közvizsgálat f. hó 16-án lesz meg. A kolozs-baracki társulati iskola vizsgálatát pedig f. hó 23-án tartják meg.

— Nyugdíjazás és végkielégítés. A vall. és közokt. miniszter Bothezán János nagy-sármási g. kath. tanító részére évi 120 frt. nyugdíjat, Andrei Gábor p.-szentmihályi g. kath. tanító részére pedig 250 frt. végkielégítést engedélyezett az orsz. tanítói nyugdíj-alapból.

— Nagyszerű adomány. Kuin Kocsárd gróf az E. M. K. E.-nek 250.000 frt. értékű vagyont ajándékozott. Ugyan ő más alkalommal tanügyi célra több mint 150.000 frtot adott. Méltó, hogy a nemzet örökbálával említse nagy nevét.

— Gróf Mikó Imre magy. kir. közmunka- és közlekedésügyi néhai miniszter emléksobrát folyó hó 10-én leplezték le az erd. Muzeum-Egylet kertjében melyet a nagy hazafi ajándékozott az általa alapított egyesületnek. A meghatározott ünnepély részeit tették a Brassai Sámuel magvas megnyitója, a gróf Eszterházi Kálmán szép ünnepi beszéde s a Szász Béla eszmedús ódája, s a kolozsvári dalkör éneke: A nemzet e hű fia, a magyar tudomány és műveltség nagy Maecenása. minden szépnek jónak lelkes pártfogója megérdemli, hogy nevét minden tanító hálás kegyelettel vésse be tanítványainak szívébe.

A trieszti általános biztosító társaság (Assicurazione Generali) részvényesei f. é. április hó 30-án tartották meg Triestben 57-ik évi közgyűlést, melyen bejelentették a társaságnak 1888. évi mérlegeit. A jelentésből értesülünk, hogy a lefolyt év a biztosítási iparra nézve általában kedvezőtlen vala s ez a közzétett mérlegben is kifejezést talál, a mennyiben a jégbiztosítási ág 251.786 frt 54 krnyi és a szállítványbiztosítási ág 15.186 frt. 54 krnyi veszteséggel záródnak. Ellenben a tüzbiztosítási ág 241.344 frt. 87 krnyi, az életbiztosítási ág pedig a biztosított feleket megillető 87.078 frt 29 krnyi nyereséményrész levonásával 139.322 frt. 77 krnyi nyereséget eredményezett, valamint az **A.** és **B.** mérlegek tőkebefektetése is 564.142 frt. 86 krnyi tiszta jövedelmet szolgáltatott. Az árfolyamingadozás fedezetére szolgáló tartalék 440.804 frt. 31 krral gyarapodott és 1888. december 31-én 936.597 frt 86 krnyi összeget ért el, de ha a szábitás a mai árfolyamok szerint történik, az 1.300.000 frtra emelkednek. Az életbiztosítási díjtartalék 1.852.436 frt. 6 krral gyarapodott és tett 1888. december 31-én 24.588.068 frt. 59 krt. Az 1888-ik évben 16.122.711 frt. 63 kr. erejéig köttettek új biztosítások, melyekkel az 1888. december 31-én érvényben volt biztosítások tőkeösszege 110.813.920 frt 83 krra emelkedett. Az 1888-ban kifizetett károk összege 9.877.592 frt. 55 kr., melyhez hozzáadva az előbbi években teljesített kártérítéseket, 217.257.394 frt. 75 krnyi tekintélyes összeget nyerünk, melyet a társaság alapításától 1888. december 31-ig fizetett ki károkért. Hazánkban az intézet 127 967 káresetben 40.403 485 frt 98 krnyi kárpótlást nyújtott. Múltán az intézet összbiztosítéki alapjai 2,248.672 frt. 57 krral gyarapítottak és ezzel azok 38.369.849 frt 10 krra emelkedtek, tiszta jövedelemként 680.019 frt 93 kr. mutatott ki, miből egy részvényre 102 frt. aranyban vagyis 255 frank jut osztalékkul. Az eddigi igazgatóság s e szerint a magyar igazgató-tanács tagjai: Hegedűs Sándor és Jókai Mór is három évre ismét egyhangulag megválasztottak.

— Felvétel a kolozsvári áll. tanítóképezdebe. A tanítóképezdebe felvétetik minden oly ép testű növendék, a ki 15-ik életévét már meghaladta s az anyanyelv, számvetés, földrajz és történelemben legalább annyi jártassággal bír, a mennyit a gymnasium, reál-, vagy polgári iskola négy alsóbb osztályaiban tanítanak és ezt vagy nyilvános isk. bizonyítvánnyal, vagy felvételi vizsgálatlal igazolja. A folyamodvány a tanítóképz. igazgató-tanácshoz intézve, a) keresztlevéllel, b) isk. bizonyítvánnyal, c) testi épségről és védhímlővel való beoltásról szóló orvosi bizonyítvánnyal, és a kik állami segedelemre szorultak, azok részéről, d) hiteles és kellően kiállított szegénységi bizonyítvánnyal felszerelve f. évi aug. 20-ig, mint zárnapig, alólirotthoz adandó be. A folyamodványban a kérelmező lakása (község és utolsó posta) tisztán kiirandó. Bélyegtelen kérelmek és okmányok csak szegénys. bizonyítvány alapján fogadhatnak el. A tanítóképezdeben a tanfolyam 4 éves; a tanítás teljesen díjmentes.

Helyiség hiányában bennlakás és benékezés nem lehetne, a szegénysorsu és segélyre érdemes növendékek ösztöndíj címén havonként pénzsegélben részesíttetnek. A tanév szept. 3-án nyitattik meg. A javító és felvételi vizsgálatok ideje szept. 1., 2. Pál Ferencz. igazgató.

— Felvétel a kolozsvári állami tanítóképezdebe. A vallás- és közokt. miniszter 1887. június hó 18-án 8.304. sz. a. kelt rendeletével az áll. tanítóképezdebe való felvételt következőképen rendeli el: Az áll. tanítóképezde I. osztályaiba felvétetnek a 14-ik életévüket betöltött, egészséges testalkatu: oly leányok, kik a polgári iskola négy osztályát, vagy felsőbb leányiskola négy osztályát, vagy felső népisk. két osztályát legalább általános jó osztályzattal végezték. Az intézetbe lépni szándékozók tartoznak a tanítóképezde igazgató tanácsához intézett kérvényhez a következő mellékleteket csatolni. a) keresztlevelet, illetve születési bizonyítványt, b) iskolai bizonyítványt c) a legutolsó időből keltezett hiteles orvosi bizonyítványt d) egy nyilatkozatot folyamadó részéről, hogy a képző-intézet tanfolyamainak bevégezése után valóban a tanítónei pályára kíván lépni. e) az esetben, ha folyamodó államsegélyt óhajt nyerni, egy legújabb keletű és az illető hatóság által hivatalból kiadott szegénységi bizonyítvány szükségeltetik. Szegénységi bizonyítvány hiányában a folyamodványra 50 kros. s a mellékletekre 15 kros. bélyeg teendő. A felvételt folyamodók kérvényeiket saját megyéjük kir. tanfelügyelőjéhez július 15-ig mint határnapig tartoznak benyújtani, ki azokat augusztus hó 1-ig ezen megye kir. tanfelügye öjéhez átteszi. Azon kérvények, melyeknek mellékletei a fent kitett kellékeknek meg nem felelnek, elutasíttatnak; a kiknek kérvénye azonban a kellékeknek megfelel, azok a felvételi vizsgálatra külön meghívót kapnak. A felvételi vizsgálat f. é. szeptember első napjain fog megtartatni. A vizsgálat írásbeli és szóbeli. Az írásbeli vizsgálat tárgya: egy magyar nyelvtani és egy számtani dolgot. A szóbeli vizsgálat tárgyai: 1) magyar nyelvtan, főtekintettel a nyelvtanra és a szóbeli kifejezés szabatos voltára; 2) számtan, főtekintettel az egész és törtszámokkal való műveletek értelmű és öntudatos alkalmazására; 3) hazai történelem és földrajz alapvonalai. A ki az írásbeli vizsgálaton elégtelen osztályzatot nyer, az szóbeli vizsgálatra nem hocsáttatik s ennélfogva föl nem vehető. A bennlakó növendékek tartoznak az intézet által előírt ruhaneműeken kívül, melyekről külön jegyzéket kapnak, teljes ágyfelszerelést is magukkal hozni (az ágytakaró kivételével), továbbá evő és mosdó készletet. Minden felhármut és egyéb ruhadarabot tartozik a növendék teljesen kiirt (vegyintáival) vezetéknevével megjegyezve behozni. Külön tandíjat a növendékek nem fizetnek. A vallás- és közokt. miniszter úrnak 1888. jun. 22-én 24.936 sz. a. s ezzel kapcsolatban 1888. jul. hó 24-én 29.599. sz. a. kelt rendeleti értelmében az állami tanítóképezde I. osztályaiba ezentúl sepi sem vétetik fel állami költségen, illetőleg a köztartási díj elengedésével, mint bennlakó; s a növendékek tartoznak a tanév tíz hónapjára teljes ellátásért 210 frtot fizetni. A felvett növendékek kötelesek a tartásdíjat havonként előre lefizetni, ellenkező esetben a fent idézett magas rendelet értelmében a köztartásban való részvételtől el fognak tiltatni. A tartásdíj elengedésére részben vagy egészben csak a felsőbb osztályok azon növendékei tarthatnak igényt, kik szegénységüket okmányilag kimutatják és azonfelül magukat erre kifogástalan magaviseletük, valamint kitünő előmenetelük által kiválóan érdemessé teendik. Az igazgatóság.

TARTALOM: Vizsgálati gondolatok. *Kolumbán Károly.* — Az elemi népiskolai énektanítás kérdéséhez. *(Vége) Tóth Károly.* — A néptanító küzdelmei. *Gábor József.* — Marostordavármegye 1888. évi tanügyi állapotáról. — A hangjegy szerint v. a hallás után való énektanításnak van-e helye a népi-kolában? *Czucz János.* — Tárca: A természet öntisztítási hajlamáról. *Dr. Bartók István.* — Lap szemle. A kézügyesítő foglalkozásokról. — Egyesületi élet. — Irodalom: Könyvismertetés. Szilágy megye földrajza. *(Vége) Binder Laura.* »Keleti virágok.« — Vegyesek